

## ДОВГОСТРОКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ – ЯК ПОКАЗНИК СТУПЕНЯ УРАЖЕНОСТІ ВІД КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРЧОВОЇ ГАЛУЗІ

### LONG-TERM LIABILITIES – AS AN INDICATOR OF THE DEGREE OF CREDIT RISKS AT ENTERPRISES OF THE FOOD INDUSTRY

УДК 33.067.22:005.334:664.013  
<https://doi.org/10.32843/bses.53-28>

**Петкова Д.Ф.**  
 аспірант кафедри  
 економіки промисловості  
 Одеська національна академія  
 харчових технологій

**Petkova Dina**  
 Odessa National Academy  
 of Food Technologies

В даній статті розглянуто поняття «довгострокові зобов'язання». Наведено їх класифікацію згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання». Для аналізу величини довгострокових зобов'язань обрана харчова галузь. Розглянута структура зобов'язань усіх секторів економіки, та визначено відсоток, що припадає на підприємства обраної галузі. Проведено аналіз структури довгострокових зобов'язань підприємств харчової промисловості по галузям, та обрано ті галузі, які найбільш уражені від змін в кредитній системі. Це виробництво олії та тваринних жирів, виробництво м'яса та м'ясних продуктів, виробництво молочних продуктів. На основі обраних галузей визначено, які саме підприємства (великі, середні чи малі) найбільше використовують кредитних коштів у своїй діяльності та мають найбільшу величину фінансових ризиків, у тому числі кредитних. Також розглянута динаміка величини довгострокових зобов'язань за 2013-2018 роки.

**Ключові слова:** довгострокові зобов'язання, кредитний ризик, позикові кошти, фінансові ресурси, кредит.

В данной статье рассмотрено понятие «долгосрочные обязательства».

Приведена их классификация согласно Положению (стандарту) бухгалтерского учета 11 «Обязательства». Для анализа величины долгосрочных обязательств выбрана пищевая отрасль. Рассмотрена структура обязательств всех секторов экономики, и определен процент, который приходится на предприятия выбранной отрасли. Проведен анализ структуры долгосрочных обязательств предприятий пищевой промышленности по отраслям, и выбран те отрасли, которые наиболее поражены от изменений в кредитной системе. Это производство масла и животных жиров, производство мяса и мясных продуктов, производство молочных продуктов. На основе выбранных отраслей определено, какие именно предприятия (крупные, средние или малые) больше всего используют кредитных средств в своей деятельности и имеют наибольшую величину финансовых рисков, в том числе кредитных. Также рассмотрена динамика величины долгосрочных обязательств за 2013-2018 года.

**Ключевые слова:** долгосрочные обязательства, кредитный риск, заемные средства, финансовые ресурсы, кредит.

*Borrowed funds are an integral part of the financial resources of any enterprises. They help to ensure efficient and uninterrupted operation. The issues of financial resource management have long been quite important, and are constantly being studied in the context of economic transformation. One of the main indicators of the use of borrowed funds are long-term liabilities that affect the structure of liabilities in the balance sheet of the enterprise. Long-term liabilities are liabilities granted or received for a period of more than one year. First of all, they suggest the presence of long-term loans, which also are the cause of financial risks. The article considers the structure of long-term liabilities by sectors of the economy. Food industry enterprises account for about 4% of long-term liabilities in the entire economy. The maximum value was in 2015, when there was a sharp economic downturn. But despite this rather small significance, the issue of the impact of commitments on financial stability is still quite important. The main task is to identify those industries that all depend on borrowed funds. The latter are a source of replenishment of financial resources of the enterprise. According to static data, it is the production of butter and animal fats (31 to 43% of long-term liabilities of the entire food industry), production of meat and meat products (from 13 to 22% of long-term liabilities of the entire food industry), dairy production (from 8 to 12% of long-term obligations of the entire food industry). All industries have certain sharp structural shifts in the period of economic destabilization in 2014-2015. It was important to determine which companies use the most borrowed funds. This will identify the segment that is more vulnerable to changes in the credit system. If we talk about the oil and fat and meat industries, then most of the long-term liabilities belong to large enterprises. And in the dairy industry, these are medium-sized enterprises. The analysis of this component once again confirms that credit risks are very important for ensuring the financial stability of food industry enterprises.*

**Key words:** long-term liabilities, credit risk, borrowed funds, financial resources, credit.

**Постановка проблеми.** Розглядаючи фінансові ризики, які виникають в процесі діяльності суб'єктів господарювання, неможливо не зупинитися на такому різновиді, як кредитний ризик. Згідно з методичними вказівками з інспектування банків «Система оцінки ризиків», кредитний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди із банківською установою або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання [1]. Сучасна система господарювання передбачає нерозривний зв'язок з кредитними установами. Підприємства зверта-

ються до останніх для поповнення своїх обігових коштів та для капітальних інвестицій. У тому чи іншому випадку виникають певні зобов'язання перед цими установами. Наявність такого виду діяльності передбачає досить ефективно управління фінансовими ресурсами на підприємствах, як своїми, так і позиковими.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питанням управління фінансовими ресурсами на підприємствах займалися такі вчені, як: А.І. Бланк [2], Н.Ю. Подольчак [3, с. 275–279], О.В. Таран [4].

**Постановка завдання.** Метою даної статті є дослідження сутності поняття «довгострокові зобов'язання» та визначення структури ступеня вико-

ристання останніх підприємствами харчової галузі. Це дозволить оцінити наявність фінансових ризиків, та насамперед кредитних на вітчизняних виробництвах.

**Виклад основного матеріалу дослідження.**

Для аналізу рівня використання кредитних коштів необхідно розглянути величину та динаміку наявних зобов'язань. Згідно з ПСБО 11 зобов'язання підприємства поділяються на: довгострокові, поточні, забезпечення, непередбачені зобов'язання [5]. Саме при довгостроковому кредитуванні виникає найбільш ризик неплатоспроможності. Досить важливим є своєчасна оцінка зміни політичної та економічної ситуації, а також ринкової кон'юнктури, що призводить до зміни більшості фінансових інструментів. Також, при довгостроковому кредитуванні, в більшості випадків в якості кредитних коштів виступає досить велика сума. Зважаючи на перераховані фактори, доцільним буде провести аналіз довгострокових зобов'язань підприємств харчової галузі.

Довгострокові зобов'язання – це надані або отримані зобов'язання строком більше ніж один рік.

До довгострокових зобов'язань відносяться:

- 1) довгострокові кредити банків;
- 2) інші довгострокові зобов'язання;
- 3) відстрочені податкові зобов'язання;
- 4) довгострокові забезпечення.

Згідно з статичними даними, які наведені на сайті Державної служби статистики, можна зробити висновок про те, що підприємства харчової галузі використовують у своїй діяльності кредитні кошти, хоча і в досить невеликій кількості, порівняно з іншими галузями (рис. 1).

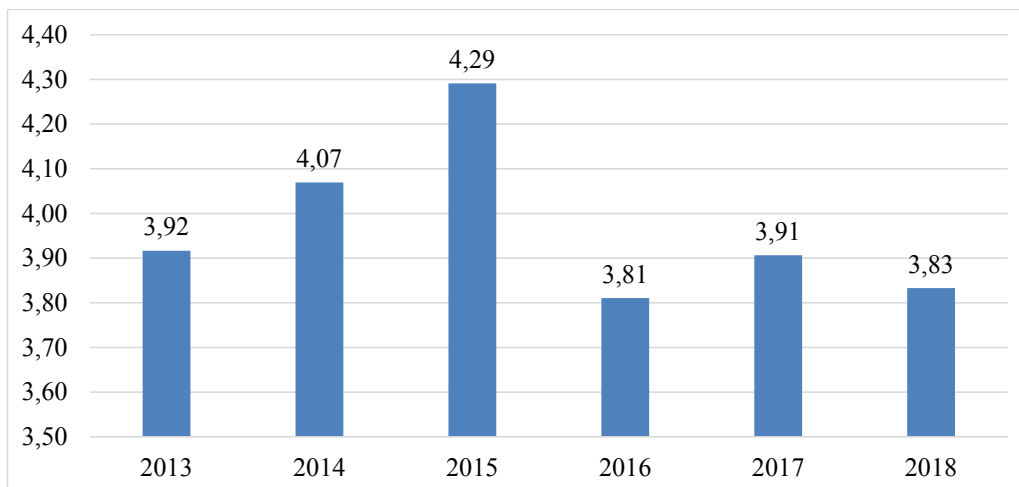
На рисунку видно, що величина довгострокових зобов'язань на підприємствах складає від 3,81 до 4,29 % до загальної величини по усім галузям економіки. Також необхідно звернути увагу на те, що саме в період послаблення економічного та політичного стану країни, а саме в 2014 та 2015 роках,

величина кредитних коштів зросла. Це, в першу чергу, пов'язано з різким падінням стабільності національної валюти, що призвело до недостатності обігових коштів. Не зважаючи на невеликий відсоток довгострокових зобов'язань у загальній структурі, питання щодо наявності кредитних ризиків від такої діяльності є досить важливим.

Для більш детального огляду довгострокових зобов'язань підприємств харчової галузі необхідно розглянути відсоткове співвідношення по галузям харчової промисловості. Для аналізу були обрані найбільш розвинуті напрями діяльності підприємств харчової промисловості:

- Виробництво м'яса та м'ясних продуктів;
- Перероблення та консервування фруктів і овочів;
- Виробництво олії та тваринних жирів;
- Виробництво молочних продуктів;
- Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалів та крохмальних продуктів;
- Виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів;
- Виробництво какао, шоколаду та цукрових кондитерських виробів.

Саме ці галузі є ключовими на ринку харчових продуктів та забезпечують його нормальне функціонування. Їх діяльність спрямована на виробництво продуктів першої необхідності. Від успішної роботи таких суб'єктів господарювання залежить добробут нашої країни та соціальний рівень життя населення, а також забезпечення внутрішнього ринку продуктами вітчизняного виробництва. Розглянемо динаміку зміни величини довгострокових зобов'язаних цих галузей відносно загального обсягу для підприємств харчової промисловості. На рис. 2 зображена тенденції зміни визначено показника за 2013-2018 рр. по окремим напрямам.



**Рис. 1. Відсоток довгострокових зобов'язань підприємств харчової галузі в структурі довгострокових зобов'язань всього по економіці, %**

Джерело: розроблений автором згідно статистичних даних [6]

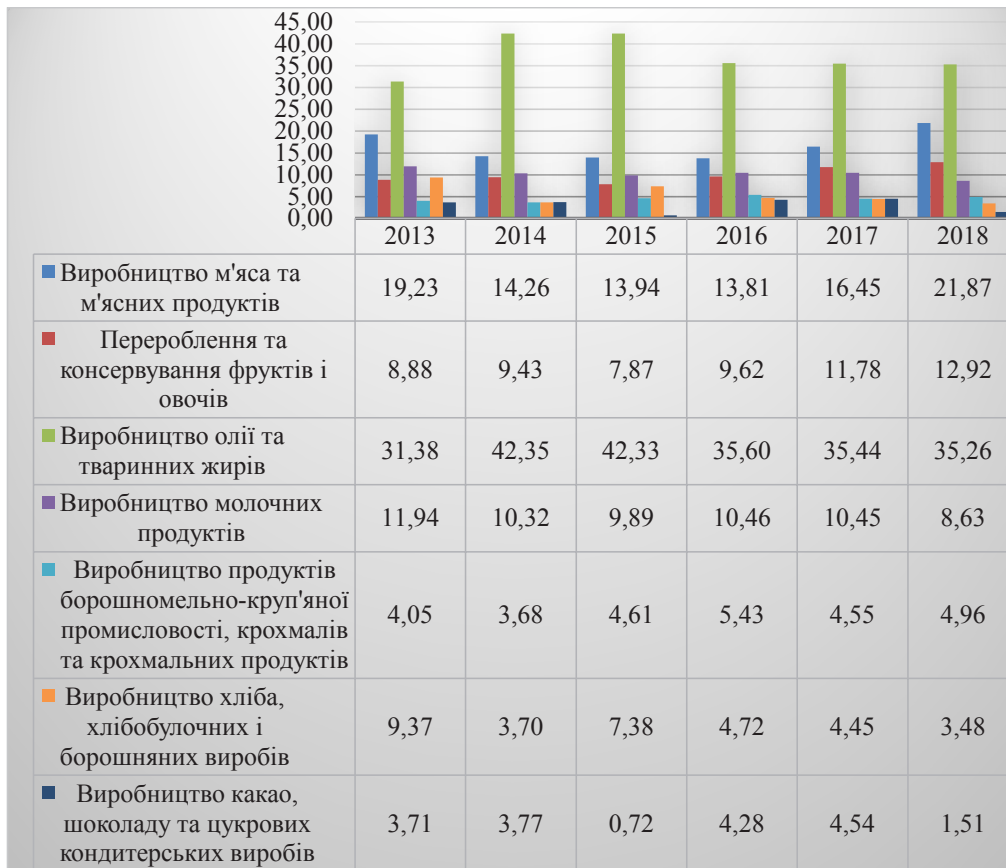


Рис. 2. Структура довгострокових зобов'язань підприємств харчової промисловості по галузям, %

Джерело: розроблений автором згідно статистичних даних [6]

На рисунку досить чітко видно перевагу підприємств з виробництва олії та тваринних жирів. Саме вони використовують у свої діяльності від 31 до 43% довгострокових зобов'язань всієї харчової промисловості. Також ми бачимо ту ж динаміку, що на рис. 1, збільшення величини параметру в 2014 та 2015 роках.

На другому місці по величині довгострокових зобов'язань стоїть виробництво м'яса та м'ясних продуктів. Їх величина коливається від 13 до 22%. Але в цьому випадку навпаки простежується динаміка зменшення з 2014 по 2016 рік.

Третє місце належить досить важливій галузі, це виробництво молочних продуктів. Показник знаходиться в межах від 8 до 12%, і також спостерігається падіння в 2014-2015 роках. Таке падіння може бути зумовлене підвищенням кредитної ставки в ці роки, та досить невизначеною ситуацією в країні, що зумовлює наявність у підприємств певної недовіри до кредитних установ. Також скорочення довгострокових зобов'язань може бути пов'язане зі скороченням обсягів виробництва.

На ринку харчових продуктів важливе місце займає овочеконсервна продукція. Згідно з наведеними даними у 2014 році спостерігається падіння величини зобов'язань, у 2015-2016 роках підви-

щення. У 2017 невелике падіння і вже 2018 знову підвищення довгострокових зобов'язань.

Що стосується показника, який аналізується, для інших галузей, то він є досить незначними, порівняно з іншими. Чим менша величина цього параметру, тим нижче ймовірність наявності кредитних ризиків.

Згідно з наведеними вище даними, можна виділити чотири основних галузі харчової промисловості, які найбільш схильні до появи кредитних ризиків. До них належать:

- Виробництво м'яса та м'ясних продуктів;
- Перероблення та консервування фруктів і овочів;
- Виробництво олії та тваринних жирів;
- Виробництво молочних продуктів;

Саме в цих галузях спостерігається значне використання позикових коштів. Не менш важливим, є визначення, які саме суб'єкти господарювання в залежності від розміру найбільше користуються такими коштами. Служба статистики України наводить дані щодо величини довгострокових зобов'язань на великих, середніх та малих підприємствах. Ці данні є досить точними, адже усі підприємства зобов'язані подавати фінансові звіти, в яких цей показник наведений в пасиві у формі 2 «Звіт про фінансові результати». Най-



**Рис. 3. Величина довгострокових зобов'язань для підприємств з виробництва м'яса та м'ясних продуктів за 2013-2018 роки, %**

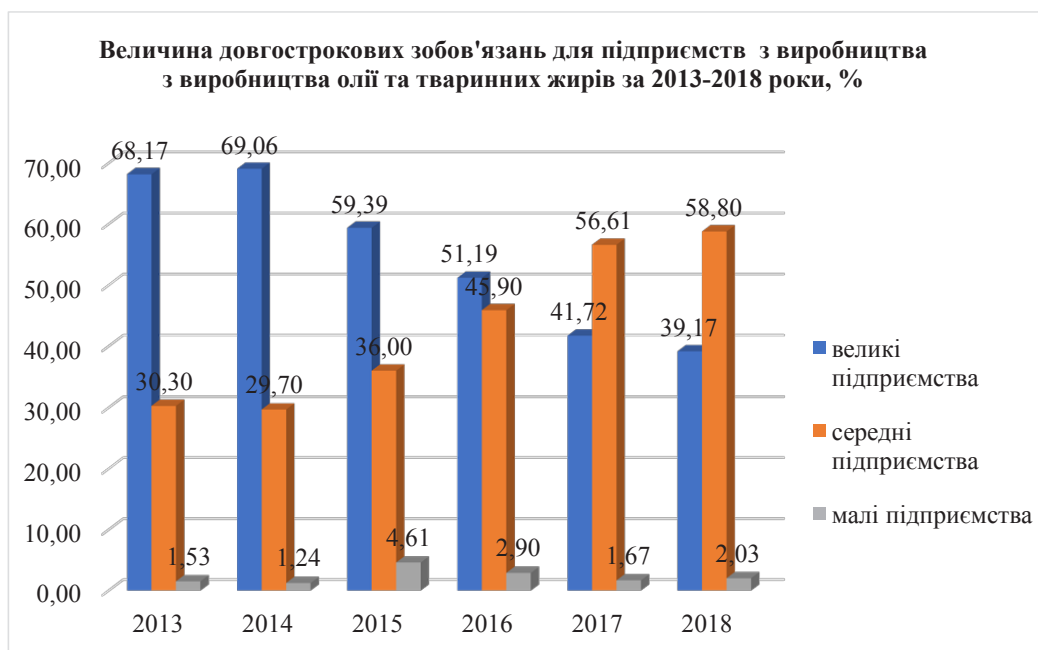
Джерело: розроблений автором згідно статистичних даних [6]

більш доцільним буде розглянути цей розподіл окремо по обраним галузям. На рис. 3 наведена інформація, щодо розподілу величини довгострокових зобов'язань між підприємствами різного виду для підприємств з виробництва м'яса та м'ясних продуктів.

Згідно з наведеними даними довгострокові зобов'язання переважають на великих підприємствах. Їх діяльність в певній мірі ґрунтується на використанні позикових коштів. Динаміка показує, що в 2014 році було незначне падіння, а вже

з 2015 по 2018 відбувається щорічне зростання величини цього показника. На другому місці знаходяться середні підприємства, тут навпаки до 2015 відбувався ріст величини довгострокових зобов'язань, а з 2016 по 2018 роки – падіння. Малі підприємства займають досить незначну позицію.

На рис. 4 наведена структура довгострокових зобов'язань по галузям з виробництва олії та тваринних жирів. Тут можна спостерігати досить цікаву динаміку. В період з 2013 по 2016 роки переважають великі підприємства. Про чому у



**Рис. 4. Величина довгострокових зобов'язань для підприємств з виробництва олії та тваринних жирів за 2013-2018 роки, %**

Джерело: розроблений автором згідно статистичних даних [6]



**Рис. 5. Величина довгострокових зобов'язань для підприємств з виробництва молочних продуктів за 2013-2018 роки, %**

*Джерело: розроблений автором згідно статистичних даних [6]*

2016 році величина довгострокових зобов'язань у великих підприємств та середніх майже на одному рівні. І вже з 2017 по 2018 роки перше місце займають саме середні підприємства. Частка малих підприємств також є незначною.

Виробництво молочних продуктів є досить важливою частиною економіки в цілому. Ця галузь виробляє велику кількість продуктів першої необхідності, у тому числі молоко, масло, кисломолочний сир, сметану та інші. Від успішного функціонування цієї галузі залежить забезпеченість населення основними продуктами харчування. Тут розподіл довгострокових зобов'язань досить відрізняється від двох попередніх галузей (рис. 5).

Саме в цій галузі на перше місце по обсягу довгострокових зобов'язань виходять середні підприємства. Лише у 2013 році переважали великі підприємства. Також згідно з статичними даними ми бачимо, що досить на високому рівні представлені і малі підприємства.

#### **Висновки з проведеного дослідження.**

Позикові кошти є невід'ємною частиною фінансових ресурсів будь-яких підприємств. Саме вони допомагають забезпечувати ефективну та безперервну діяльність. Питання управління фінансовими ресурсами вже давно є досить важливим, і постійно вивчається в умовах трансформації економіки. Одним з основним показників використання позикових коштів є довгострокові зобов'язання, які впливають на структуру пасиву в балансі підприємства. В першу чергу, вони передбачають наявність довгострокових кредитів, які в той час є причиною виникнення фінансових ризиків. Розглядаючи структури зобов'язань підприємств харчової галузі, то можна сказати про те,

що на них припадає близько 4 % довгострокових зобов'язань усіх галузей економіки. Не дивлячись на таке досить невелике значення, питання впливу зобов'язань на фінансову стійкість все ж є досить важливим. Основною задачею було визначення тих галузей харчової промисловості, які найбільше залежать від позикових коштів. Згідно з статичними даними це виробництво олії та тваринних жирів (31 до 43% довгострокових зобов'язань всієї харчових промисловості), виробництво м'яса та м'ясних продуктів (від 13 до 22 %), виробництво молочних продуктів (від 8 до 12 %). Усі галузі мають певні різкі структурні зрушення в період дестабілізації економіки в 2014-2015 роках.

Досить важливим було визначення які саме підприємства за розміром використовують найбільше позикових коштів. Це дасть змогу визначити той сегмент, який є більш уразливим до змін в кредитній системі. Якщо говорити про олійну та м'ясну галузь, то більше всього довгострокових зобов'язань належить саме великим підприємствам. А в молочній галузі це середні підприємства. В першу чергу це через те, що їх кількість переважає.

В подальшому буде розглянуто структуру поточних зобов'язань, для визначення тих галузей, для яких кредитні ризики є досить вагомими.

#### **БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:**

1. Методичні вказівки з інспектування банків "Система оцінки ризиків". База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04> (дата звернення: 15.05.2020).
2. Бланк І. А. Фінансова стратегія підприємства. Київ : Ніка-Центр, 2006. 520 с.

3. Подолчак Н. Ю. Управління фінансовими ризиками на підприємствах. Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Серія : економічні науки. 2001. № 3. С. 275–279.

4. Таран О.В. Сучасні питання проблематики ризиків фінансової сфери діяльності підприємств: теоретичні узагальнення та прикладний аналіз. Харків : Константа, 2004. 108 с.

5. Наказ Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 "Зобов'язання". База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00> (дата звернення 20.05.2020).

6. Державна служба статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 20.05.2020).

#### REFERENCES:

1. Metodichni vkazivky z inspektuvannja bankiv "Systema ocinky ryzykiv" [Methodical instructions on inspection of banks "Risk assessment system"]. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» [Database "Legislation of Ukraine"]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04> (accessed 15 May 2020).

2. Blank I. A. (2006) Finansova stratehiya pidpryyemstva [Financial strategy of the enterprise]. Kiev: Nika-center. (in Ukrainian)

3. Podolchak N. Yu. Upravlinnya finansovymy ryzykamy na pidpryyemstvakh [Financial risk management in enterprises]. Scientific Bulletin of Volyn State University named after Lesya Ukrainka. Series: economic sciences. 2001. Vol. 3, pp. 275–279.

4. Taran O.V. (2004) Suchasni pytannya problema-tyky ryzykiv finansovoyi sfery diyal'nosti pidpryyemstv: teoretychni uzahal'nennya ta prykladnyy analiz [Modern issues of risks in the financial sphere of enterprises: theoretical generalizations and applied analysis]. Kharkiv: Konstanta. (in Ukrainian)

5. Nakaz Pro zatverdzhennya Polozhennya (standartu) bukhhalters'koho obliku 11 "Zobov'yazannya" [Order On approval of the Regulation (standard) of accounting 11 "Obligations"]. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» [Database "Legislation of Ukraine"]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00> (accessed 20 May 2020).

6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Pokaznyky balansu pidpryyemstv za vydamy ekonomichnoji dijal'nosti z rozpodilom na velyki, seredni, mali ta mikropidpryyemstva [Indicators of the balance of enterprises by type of economic activity with a division into large, medium, small and micro enterprises]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 20 May 2020).